

YILDIZLARIN, SAYILARIN VE KELİMELERİN EFENDİSİ: ALİ KUŞÇU

Öz

Bu çalışmada Ali Kuşçu'nun Türk ve insanlık tarihine olan katkıları ele alınmıştır. Çok yönlü bir âlim olan Ali Kuşçu'nun astronomi alanı ön planda olmak üzere farklı alanda yaptığı çalışmalara değinilmiş, Ali Kuşçu'nun eserleri üzerinden kültürel mirasımıza ve insanlık tarihine katkılarına dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Astronomi, bilimsel katkı, tarihsel etki*

Abstract

This study examines Ali Kuşçu's contributions to Turkish and human history. Ali Kuşçu's multi-faceted scholar's work in various fields, especially in astronomy, is discussed, and his contributions to our cultural heritage and human history are attempted to be highlighted through Ali Kuşçu's works.

Keywords: *Astronomy, scientific contribution, historical impact*

1. Giriş:

Yaklaşık üç bin yıllık geçmişleriyle dünyanın en eski uluslarından biri olan Orta Asya kökenli Türkler tarih boyunca bulundukları, yönettikleri her yerde askerî, kültürel ve siyasi izler bırakmışlardır. Kuzeyde Kazan-Güney Sibiryâ hattından güneyde Hindistan'a; doğuda Japon Denizi'nden batıda Baltık Denizi'ne kadar uzanan çok geniş bir coğrafyada, belirli dönemlerde çeşitli hanedan adları altında hüküm sürmüş Türklerin gök bilimi, matematik ve dil bilimi alanlarındaki en önemli isimlerinden biri Ali Kuşçu'dur.

2. Hayatı:

15. yüzyılın başlarında Semerkand'da doğduğu tahmin edilen Ali Kuşçu'nun asıl adı Alâeddin Ali'dir. Babası, Timur imparatoru Uluğ Bey'in doğanlarını yetiştirdiğine inanıldığı için "Kuşçu" lakabıyla anılmıştır. Küçük yaşlardan itibaren önemli bilginlerden gök bilimi ve matematik dersleri alan Kuşçu, kendini idarecilikten çok bilime veren ve bilime hizmet eden âlim hükümdarlardan olan Uluğ Bey'in yanında çalışmış, ondan gök bilimi alanında dersler almıştır. Daha sonra çağının en modern usulleriyle gözlem yapan, araştıran ve inceleyen bilim merkezi olan imparatorluk rasathanesinin başına geçmiştir. Ali Kuşçu, Uluğ Bey tarafından Çin'e gönderilmiştir. Dönüşünde dünyanın yüz ölçümünü hesaplayıp meridyenler üzerine çalışmıştır. Timur imparatorluğunda, özellikle de memleketi

Semer kand'da aydın bir ortamda yetişmiştir. Uluğ Bey'in ölümü üzerine Semer kand'dan ayrılmış ve Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın hizmetine girmiştir. Akkoyunlu hizmetinde iken Uzun Hasan tarafından Fatih Sultan Mehmed'e elçi olarak gönderilmiştir. Elçilik görevini tamamlayınca Tebriz'e dönmüş ancak Fatih'in daveti üzerine tekrar İstanbul'a gelmiştir. Kuşçu'nun İstanbul'a gelmesiyle birlikte Osmanlı İmparatorluğu matematik ve astronomide, en parlak dönemini yaşamıştır. Osmanlı dönemindeki eğitim sisteminin düzenlenmesinde önemli rol oynamıştır. Ayasofya Medresesi müderrisliğine getirilen Kuşçu, Fatih Külliyesinin eğitim programlarını hazırlayıp gök bilimi ve matematik dersleri vermiştir. Medreselerin müfredatına matematik dersinin girmesine öncülük eden Ali Kuşçu, İstanbul'un enlem ve boylam hesaplamaları ile ilgili çeşitli ölçümler ve hesaplamalar yapmıştır. İstanbul'un boylamını, eskiden belirlenmiş olan 60 derecelik değeri düzelterek 59 derece, enlemini de 41 derece 14 dakika olarak tespit ederek bugünkü değerlerine çok yakın bir değer de hesaplamıştır. Bu hesaplamayı gerçekleştirirken nereyi merkez olarak aldığı bilinmemektedir ancak Ayasofya'nın kubbesini esas aldığı tahmin edilmektedir. Özellikle astronomi ve matematik konularında çok kıymetli yapıtlar veren Ali Kuşçu'nun çalıştığı alanlardan bazıları güneş saatleri ve gezegenlerin modellemesidir. İstanbul'daki ilk güneş saatini yaptığı bilinmektedir. İstanbul'da çeşitli camilerin avlularında güneş saatleri yapmıştır ve bu güneş saatlerinin bazıları günümüze dek ulaşmıştır. Türk dünyasının en önemli bilginlerinden biri olan Ali Kuşçu hayatının son iki yılını İstanbul'da Osmanlı Devleti'ne hizmet ederek geçirmiştir. 1474 senesinde vefat eden Ali Kuşçu'nun mezarı İstanbul'da, Eyüp Sultan'dadır.

3. Mirası, Tarihe Bıraktığı İzler:

Çalışmaları ile kendisinden sonra gelen birçok bilim insanını etkileyen Ali Kuşçu'nun özellikle yenilikçi astronomik yorumları dikkat çekmektedir. Aristoteles'in görüşlerinin aksine astronominin tamamen matematiksel ve deneysel bir bilim olduğunu savunmuştur. Gök cisimlerinin düzgün dairesel yörüngelerde dönmek zorunda olmadıkları fikrini öne sürmüştür. Ay'ın haritasını çıkaran ilk gök bilimci olmuş ve bu çalışması nedeniyle bugün Ay'ın bir bölgesine NASA tarafından "Ali Kuşçu" ismi verilmiştir. Yaptığı çalışmalar Kopernik gibi kendisinden sonra gelen birçok bilim insanına ilham vermiş ve çalışmaları dünya astronomi tarihinde esin kaynağı olmuştur.

3.1 Gök Bilimi:

Kuşçu'nun eserlerinden günümüzde en bilineni "Risale-i fil Heye"dir. Ali Kuşçu'nun bu eserinde, gök cisimlerinin dünyadan uzaklıklarına dair bilimsel çalışmalar bulunmaktadır. Bu eser, her dönem gök bilimi alanında tercih edilen kitaplardan biri olmuştur. Otlukbeli Zaferi'nden sonra yazdığı "Fethiye" isimli eserini Fatih Sultan Mehmet'e sunarak padişahın övgüsünü kazanmıştır. Astronomi alanında yazılmış olan bu eserinde Kuşçu, gök cisimlerinin yere olan uzaklığına dair bilgilere yer vermiş; ayrıca kitabın sonuna dünya haritasını da eklemiştir. 19. yüzyıla dek medreselerde astronomi eğitiminde kullanılan bu eserinde Kuşçu, yer kürenin eksenindeki eğikliğini hesaplayarak günümüz astronomi verilerine oldukça yakın bir değere ulaşmıştır. Aynı zamanda İstanbul'un enlem ve boylamını gerçeğine çok yakın bir değer bulmakla beraber hesaplamayı da başarmıştır. Semerkand'dayken "Zic-i Uluğ Bey" adlı ve gökyüzünde bulunan 1018 yıldızın konumunu açıklayan bir yıldız kataloğuna da katkıda bulunmuştur. Bu katalog 1648 senesinde Oxford Üniversitesi tarafından kısmi olarak yayımlanmıştır. "Muhammediye" adlı eserinde Dünya'nın Ay'a olan uzaklığını belirten hesaplamaları neticesinde elde ettiği bilgiler günümüz değerlerine çok yakındır. Çeşitli eserleri Osmanlı medreselerinde ve Avrupa'daki bazı üniversitelerde yıllar boyunca ders kitabı olarak da okutulmuştur.

3.2 Matematik:

Kuşçu'nun başka bir önemli eseri ise "Muhammediye" adını verdiği matematik kitabıdır. Uzun yıllar Osmanlı medreselerinde matematik ders kitabı olarak okutulan eser Fatih Sultan Mehmed'e sunulmuştur. Aritmetik, arazi ölçümü ve cebir konularını detaylı bir şekilde ele alan bu eserlerinde, sayılar için "pozitif" ve "negatif" kavramları kullanılmıştır.

3.3. Diğer Alanlar:

Ali Kuşçu'nun çalışmalarıyla ün kazandığı alanlar astronomi ve matematik olsa da fıkıh ve kelam gibi konular üzerine de yazmıştır. Dil bilgisi üzerine eserler veren Ali Kuşçu'nun aynı zamanda şiir yazdığı da sanılmaktadır.

4. Sonuç:

Sonuç olarak, Türk milleti tarih boyunca dünyaya yön verecek çok sayıda bilim insanı yetiştirmiştir ve Ali Kuşçu bunlardan biridir. Eserleriyle başta astronomi olmak üzere bilimin çeşitli alanlarındaki gelişmelere yön veren Ali Kuşçu Türk ve dünya tarihine adını altın harflerle yazdırmıştır.

Kaynakça

- Topdemir, Hüseyin Gazi. Osmanlı Biliminin Öncülerinden Ali Kuşçu
<https://services.tubitak.gov.tr/edergi/yazi.pdf;jsessionid=dS-SpmwApnKPr4jRu93CoDWD?dergiKodu=4&cilt=44&sayi=734&sayfa=86&yaziid=31723> adresinden erişildi.
(Erişim tarihi 1 Şubat 2025)
- **Aydın, Cengiz. Ali Kuşçu** <https://islamansiklopedisi.org.tr/ali-kuscu> adresinden erişildi. (Erişim tarihi 1 Şubat 2025)
- <https://astronomi.itu.edu.tr/tarihte-bugun/ali-kuscu/> (erişim tarihi 1 Şubat 2025)
- <https://www.biruni.edu.tr/haberler/etkinlikler/astronom-matematikci-ve-dil-bilimci-ali-kuscu> (Erişim tarihi 1 Şubat 2025)
- https://www.sozkimin.com/ali-kuscu-kimdir-sozleri-ve-hayati-2216.html#google_vignette (Erişim tarihi 1 Şubat 2025)Kankal, Ahmet.
AliKuşçu<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2153054> adresinden erişildi.
(Erişim tarihi 1 Şubat 2025)
- <https://bilimtarihiensitu.medeniyet.edu.tr/documents/bilimtarihiensitu/uluslararasi-ali-kuscu-sempozyumu-ve-sergisi-ozet-kitapcigi.pdf> (erişim tarihi 30 Mart 2025)
- İleri, İlay. Ali Kuşçu ve Ali Kuşçu'nun Matematik ve Astronomiye Katkıları<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/114079>adresinden erişildi.(Erişim tarihi 9 Nisan 2025)
- Ünsal, Süha. Türk 100'ler Bilim Adamları, Bileşim Yayınevi, 2005
- Taş, Behzat. Kültürümüzün Yapı Taşları, 2010, Okuryazar Yayınevi, 1. Basım

Gökhan Eliçin

Sınıf: 8B/ Numara: 365